

ΛΟΥΚΑ ΚΑΤΣΕΛΗ
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ,
ΤΟ ΠΙΟ
ΠΟΛΥΤΙΜΟ
ΚΕΦΑΛΑΙΟ
Σ. 54-55

Τα λέμε...

«Το πιο πολύτιμο αναπτυξιακό κεφάλαιο της Ελλάδας είναι το πολιτιστικό»

Είναι δύσκολο, αν όχι αδύνατον, να προλογίσεις ένα πρόσωπο του πολιτικού, του επιστημονικού και με τον τρόπο του και του καλλιτεχνικού χώρου, όπως η Λούκα Κατσέλη. Για τον απλούστατο λόγο πως όταν την έχεις γνωρίσει σε ηλικία 13 χρόνων, με τα υπέρροχα γαλάζια μάτια της κι ένα μακρύ λευκό φόρεμα να απαγγέλει Ιουλιέτα, στις αρχές της δεκαετίας του '60, σε μια στριφτή μαύρη σκαλίτσα που υπήρχε στην αυλή του σπιτιού των γονιών της, του σκηνοθέτη Πέλου Κατσέλη και της ηθοποιού Αλέκας Κατσέλη, στη Μεγάλου Αλεξάνδρου 38 στη Νέα Σμύρνη, τα όσα θαυμαστά έπραξε στη μεταγενέστερη ζωή της, μπορείς να τα εκτιμήσεις, αλλά σου παραμένουν σε μεγάλο βαθμό ξένα. Αν και είναι κάτι που επαναλαμβάνεται καθημερινά, παραμένει ανεξήγητο πώς συμβαίνει η ιδιωτική μνήμη που δεν επηρεάζει σε τίποτε την πορεία των μεγάλων κοινωνικών προβλημάτων να παραμένει απείρως πιο συγκινητική σε σχέση με τη μνήμη όπως την ανακαλούν χωρίς καμιά προσπάθεια εκατομμύρια ανθρώπων. Όμως για όσα χαρακτηρίσαμε ως ξένα προς εμάς και ενδιαφέρουν το σύνολο των αναγνωστών έχουμε την ίδια τη Λούκα Κατσέλη να μας ενημερώσει και να μας δι-α φωτίσει πάνω σε καθετί.

Η πρώην υπουργός εντοπίζει τα κοινά στοιχεία ανάμεσα στην οικονομική κρίση της τελευταίας δεκαετίας και την τωρινή υγειονομική κρίση και εκτιμά τη δυνατότητα ανάκαμψης

οικονομίες των περισσότερων χωρών του πλανήτη μας. Οι οικονομίες οδηγούνται σε βαθιά ύφεση, το διαθέσιμο εισόδημα πέφτει για τις περισσότερες κοινωνικές ομάδες, επιχειρήσεις κλείνουν, τα ποσοστά ανεργίας αυξάνονται επικίνδυνα και η φτώχεια και οι ανισότητες διογκώνονται. Οι αρνητικές αυτές επιπτώσεις είναι ιδιαίτερα εμφανείς σε χώρες όπως η Ελλάδα, η Ιταλία και η Ισπανία που εξαρτώνται πολύ περισσότερο από τον τουρισμό σε σχέση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες, δεν έχουν επαρκώς διαφοροποιημένη παραγωγική βάση και στηρίζουν την παραγωγή τους σε σχετικά μικρές επιχειρήσεις που δεν μπορούν να αντέξουν τους κλυδωνισμούς μιας μεγάλης πτώσης της ζήτησης. Η μεγάλη, απότομη και απρόσμενη πτώση της

ζήτησης σε συνδυασμό με φόβους για μια νέα έξαρση του Covid-19 το φθινόπωρο έχει ταυτόχρονα αυξήσει την αβεβαιότητα για το μέλλον με αποτέλεσμα τη συγκράτηση της κατανάλωσης, το πάγωμα των επενδύσεων και την αναστολή των πληρωμών όπου αυτό είναι δυνατό.

Τέλος, η ταυτόχρονη εκδήλωση της κρίσης σε πολλές χώρες έχει πλήξει τις εξαγωγές προϊόντων ακόμα και από εύρωστες επιχειρήσεις που είχαν επενδύσει στην εξωστρέφεια και τις εξαγωγές ως αντίδοτο έναντι της χρηματοπιστωτικής κρίσης της περιόδου 2010-2019.

Επομένως όλες σχεδόν οι ελληνικές επιχειρήσεις θα πληγούν δραματικά το 2020 είτε λόγω δραματικής μείωσης παραγγελιών και

τζήρου είτε λόγω περιοριστικών μέτρων που τις καθιστούν ζημιόγones. Αν και ακριβείς προβλέψεις είναι επισφαλείς, η ύφεση της ελληνικής οικονομίας θα είναι βαθιά και γενικευμένη με τη μείωση του ΑΕΠ να κινείται κοντά στο -10%.

Η λήψη των μέτρων που ελήφθησαν, όπως η παροχή αποζημίωσης των 800 ευρώ, η αναστολή πληρωμής φόρων για 4 μήνες και ασφαλιστικών εισφορών για 3 μήνες, η αναστολή απολύσεων για λίγους μήνες κ.λπ. υπήρξαν αναγκαία μέτρα αλλά όχι αποτελεσματικά λόγω του βραχυπρόθεσμου χαρακτήρα τους και του στενού πεδίου εφαρμογής τους. Το ίδιο και η βραχυπρόθεσμη ενίσχυση «πληττόμενων» επιχειρήσεων στη βάση των ΚΑΔ. Η παροχή ρευστότητας και δανειο-

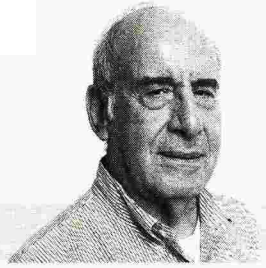
Γίνεται ευρεία συζήτηση για την οικονομία στη μετά κορωνοϊό εποχή. Για να είμαστε όμως ειλικρινείς δύσκολα διαχωρίζονται σε όσα λέγονται οι φόβοι από τις ελπίδες, οι βεβαιότητες από τις εικασίες. Θα θέλατε να μας πείτε τι ακριβώς συμβαίνει και ποιες θεωρείτε ότι θα είναι οι βαθύτερες και ουσιαστικότερες επιπτώσεις της πανδημίας στην οικονομία;

Αποτελεί αδιαμφισβήτητο γεγονός ότι τα αναγκαία μέτρα αναχαίτισης της διάδοσης της πανδημίας μέσω επιβολής καραντίνας, αναστολής δραστηριοτήτων ή/και επιβολής περιοριστικών όρων στις συναθροίσεις και στις μετακινήσεις έχουν πλήξει σοβαρά τις

Λούκα Κατσέλη

ΤΟΥ Θανάση
Θ. Νιάρκου

δοτικών προγραμμάτων μέσω τραπεζών δεν έχουν αποδώσει τα αναμενόμενα, είτε γιατί περιέχουν δεσμευτικούς όρους που αποτρέπουν τις πληττόμενες επιχειρήσεις από το να τα αξιοποιήσουν, είτε γιατί έχουν κατευθυνθεί κατά προτεραιότητα σε καλούς πελάτες και όχι σε αυτούς που τα έχουν περισσότερο ανάγκη.

Το ερώτημα που τίθεται είναι αν η οικονομική δραστηριότητα θα ανακάμψει σχετικά εύκολα και γρήγορα το 2021 ή όχι. Θα έχει η ανάκαμψη σχήμα V όπως διατείνονται αρκετοί αναλυτές και κυβερνητικοί παράγοντες -σχετικά γρήγορη ανάκαμψη μετά από μεγάλη πτώση- ή σχήμα L -στασιμότητα μετά από μεγάλη πτώση- όπως συνέβη στην Ιαπωνία και σε άλλες χώρες μετά από μεγάλους κλυδωνισμούς;

Αυτό θα εξαρτηθεί από τη μεγάλη ευκαιρία που δίνεται στη χώρα να σχεδιάσει και να υλοποιήσει ένα συνεκτικό μεσοπρόθεσμο και πλήρως κοστολογημένο πρόγραμμα ανάταξης της οικονομίας στο πλαίσιο του νεοσύστατου Μηχανισμού Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας. Ένα πρόγραμμα που θα στηρίζει, με μέτρα βραχυπρόθεσμης και μεσοπρόθεσμης απόδοσης, το διαθέσιμο εισόδημα καταναλωτών, την τόνωση των επενδύσεων, την ενίσχυση των επιχειρήσεων, τη διατήρηση και δημιουργία θέσεων εργασίας και την παροχή επαρκούς ρευστότητας στην οικονομία. Με μέτρα οριζόντια και εμπροσθοβαρή, όπως μείωση των συντελεστών ΦΠΑ, μείωση τιμής ηλεκτρικού ρεύματος και νερού, αναστολή πληρωμών τοκοχρεολυτικών δόσεων προς τράπεζες, αναστολή πλειστηριασμών, αύξηση δημοσίων επενδύσεων κ.ά. Με επεξεργασία ειδικών προγραμμάτων για τον τουριστικό, αγροδιατροφικό και πολιτιστικό κλάδο και για ευάλωτες κοινωνικές ομάδες. Με διαφανή και αποτελεσματική χρήση πόρων από όλες τις διαθέσιμες πηγές, κινητοποίηση και συνεργασία δημόσιων, ιδιωτικών και κοινωνικών φορέων και στελεχών και κατάλληλη προετοιμασία για υποβολή σημαντικών επενδυτικών προγραμμάτων στο νέο Ταμείο Ανάκαμψης που βρίσκεται στα σκαριά.

Αν με ένα θάυμα γινόταν να βρισκόμαστε στην προ κρίσης εποχή, η εμπειρία της δεκαετίας που πέρασε θα σας είχε οδηγήσει ενδεχομένως σε άλλου είδους επιλογές, ή μάλλον τι θα είχατε κρίνει ως αποφασιστικό ώστε η κρίση που ακολούθησε να είναι όσο το δυνατόν πιο ήπιη;

Την τελευταία δεκαετία βιώσαμε δύο κρίσεις, τη χρηματοπιστωτική κρίση της περιόδου 2010-2019 και αμέσως μετά την υγειονομική κρίση του 2019-2020. Ποια είναι τα κοινά χαρακτηριστικά των δύο κρίσεων που πρέπει να μας προβληματίσουν, ώστε στο μέλλον τέτοιες κρίσεις είτε να προλαμβάνονται είτε να αντιμετωπίζονται πιο αποτελεσματικά και να μην αποσταθεροποιούν αν όχι διαλύουν οικονομίες και κοινωνίες; Όπως αναλύω στο βιβλίο μου «Δίνες και Ευθύνες: βιώματα και εμπειρίες στην εποχή των Μνημονίων» (εκδόσεις Πατάκη, 2020), οι πηγές αυτών των κρίσεων μπορούν να αναζητηθούν στις ακόλουθες διαβρωτικές διεργασίες:

α) Στη σταδιακή ιδεολογική κυριαρχία νεοφιλελεύθερων αντιλήψεων και πρακτικών στην πολιτική, οικονομική, κοινωνική και τεχνολογική / επιστημονική σφαίρα που οδήγησε στην αποδυνάμωση του εθνικού κράτους έναντι των παγκοσμιοποιημένων αγορών και στην επικράτηση ισχυρών πολυεθνικών επιχειρήσεων και ομίλων που

ελέγχουν ένα μεγάλο ποσοστό διεθνών συναλλαγών χωρίς έλεγχο και εποπτεία.

Η άκριτη αποδοχή του δόγματος της αυτορρύθμισης των ελεύθερων αγορών χρήματος και κεφαλαίου, η υιοθέτηση της αρχής της ελάχιστης εποπτείας και παρέμβασης του κράτους στη λειτουργία των τραπεζών και των διαχειριστών κεφαλαίου επέτρεψαν την εκδίωξη κερδοσκοπικών επιθέσεων στις αγορές κρατικών ομολόγων και συναλλάγματος, όχι μόνο στην Ελλάδα το 2009 αλλά και σε πολλές άλλες χώρες. Από την άλλη μεριά, η εμπέδωση τυφλής εμπιστοσύνης στον ορθολογισμό και στις αγαθές προθέσεις εταιρικών διοικήσεων τεχνολογικών κολοσσών ή φαρμακευτικών εταιρειών, χωρίς κανόνες και εποπτεία, οδήγησαν την έρευνα και την τεχνολογία σε κατευθύνσεις και αποτελέσματα που συχνά εξυπηρετούν κατά προτεραιότητα το ιδιωτικό και όχι το δημόσιο συμφέρον.

β) Στην ανάδειξη του στόχου της οικονομικής μεγέθυνσης ως απόλυτης προτεραιότητας κάθε κοινωνίας και κύριο μέλημα κάθε κυβερνητικού σχεδίου ως απόρροια της επικράτησης της λογικής των αγορών. Μπροστά στον στόχο αυτό παρακάμφθηκαν άλλοι σημαντικοί οικονομικοί και κοινωνικοί στόχοι όπως η μακροχρόνια βιωσιμότητα του παραγωγικού συστήματος, η καταπολέμηση της φτώχειας, των ακραίων ανισοτήτων, της κοινωνικής συνοχής, της προστασίας του περιβάλλοντος. Η απαξίωση των δημόσιων συστημάτων υγείας και παιδείας, κοινωνικής ασφάλισης και πρόνοιας είναι το αποτέλεσμα αυτής της κοντόφθαλμης και γι' αυτό επικίνδυνης λογικής.

γ) Στην αποδυνάμωση θεσμών δημοκρατικής διακυβέρνησης, διαφάνειας και λογοδοσίας. Η επικράτηση της ιδέας «ότι δεν μπορεί να υπάρχει ένας άλλος κόσμος», όπως εύγλωττα παρατηρεί ο Κωνσταντίνος Τσουκαλάς στο τελευταίο του βιβλίο «Ο Δόρατος Λεβιάθαν», διευρύνει συνεχώς το έλλειμμα εμπιστοσύνης των πολιτών στους δημοκρατικούς θεσμούς και οδηγεί γρήγορα η αργά στην εδραίωση ενός κλίματος παθητικής αποδοχής, συμμόρφωσης και αδράνειας διευρύνοντας την πιθανότητα ποδηγέτησης των κοινωνιών από ιδιωτικά συμφέροντα, άβουλους διεκπεραιωτές και «αναγκαίους συνεργούς»...

Καταλήγω ότι και οι δύο κρίσεις θα μπορούσαν να είχαν προληφθεί και οι επιπτώσεις τους να ήταν πολύ πιο ήπιες, αν στις παραπάνω διεργασίες το πολιτικό σύστημα, σε εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο προέβαλλε αντίσταση και οργανωνόταν αποτελεσματικά για να αντιμετωπίσει τους διαφαινόμενους κινδύνους και τις προκλήσεις. Ποτέ δεν είναι αργά: η επικράτηση ενός σύγχρονου προτύπου βιώσιμης ανάπτυξης που θα προάγει την παραγωγική ανασυγκρότηση, την κοινωνική ευημερία, την προστασία του περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων και τη δημοκρατική διακυβέρνηση αποτελεί πρόκληση τόσο για τη δικιά μας όσο και για τις επόμενες γενεές.

Σε ποιον βαθμό η πράσινη οικονομία μπορεί να συμβάλει στην ανάπτυξη μιας χώρας όπως η Ελλάδα με τις ιδιομορφίες που παρουσιάζει;

Το στοίχημα της «βιώσιμης ανάπτυξης» είναι πολύ πιο φιλόδοξο και σύνθετο από την προώθηση μιας «πράσινης οικονομίας», δηλαδή μιας οικονομίας που μεγεθύνεται αλλά προστατεύει το περιβάλλον, τους φυσικούς πόρους και τη βιοποικιλότητα. Εκτός από

Τα μέτρα που ελήφθησαν (σ.σ.: στην κρίση του κορωνοϊού) υπήρξαν αναγκαία αλλά όχι αποτελεσματικά, λόγω του βραχυπρόθεσμου χαρακτήρα τους και του στενού πεδίου εφαρμογής τους

Η επικράτηση ενός σύγχρονου προτύπου βιώσιμης ανάπτυξης που θα προάγει την παραγωγική ανασυγκρότηση, την κοινωνική ευημερία, την προστασία του περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων και τη δημοκρατική διακυβέρνηση αποτελεί πρόκληση τόσο για τη δικιά μας όσο και για τις επόμενες γενεές

Το στοίχημα της «βιώσιμης ανάπτυξης» είναι πολύ πιο φιλόδοξο και σύνθετο από την προώθηση μιας «πράσινης οικονομίας». Εκτός από την οικονομική και περιβαλλοντική, έχει ταυτόχρονα έντονη κοινωνική και θεσμική διάσταση

την οικονομική και περιβαλλοντική, έχει ταυτόχρονα έντονη κοινωνική και θεσμική διάσταση.

Η προώθηση της ονομαζόμενης Agenda 2030 πρέπει να αποτελέσει πλαίσιο και οδικό χάρτη για την αλλαγή του ελληνικού παραγωγικού μοντέλου στο πλαίσιο των ευρωπαϊκών προτεραιοτήτων και διεθνών δεσμεύσεων που πηγάζουν από τη συμφωνία 193 κρατών-μελών του ΟΗΕ το 2015 για την υιοθέτηση των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης έως το 2030. Ήδη από τον Μάιο 2019 παρουσιάστηκε από τη χώρα μας η «Εθνική Στρατηγική για τη Βιώσιμη και Δίκαιη Ανάπτυξη 2030», θέτοντας 40 εμβληματικούς στόχους.

Η εξειδίκευση αυτών των στόχων και η ανάδειξη των συγκεκριμένων μέτρων που πρέπει να ληφθούν αποτελεί εθνική προτεραιότητα. Ενδεικτικά και μόνο θα πρέπει να περιληφθούν σε αυτήν μέτρα και δράσεις ενδυνάμωσης της ισότιμης συμμετοχής των πολιτών στα κοινά, της ενίσχυσης της διαφάνειας και λογοδοσίας στη διακυβέρνηση, ολοκληρωμένα επενδυτικά σχέδια σε επίπεδο κάθε περιφέρειας με έμφαση στην παραγωγική ανασυγκρότηση, την κυκλική οικονομία, την ανάδειξη των συγκριτικών πλεονεκτημάτων κάθε περιοχής και την προστασία του περιβάλλοντος και του πολιτιστικού μας κεφαλαίου καθώς και μέτρα και δράσεις για την προαγωγή της κοινωνικής συνοχής και προάσπιση των ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων με προτεραιότητα στη δημόσια παιδεία και υγεία.

Αν και προσωπικά το θεωρώ πολύ δημοκρατικό και πολύ υγιές, τι θα απαντούσατε στις επικρίσεις που διατυπώθηκαν, ότι, παρά το γεγονός ότι χρημάτισε υπουργός Οικονομίας και πρόεδρος της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδας, αναλάβετε τη γενική διεύθυνση της ΕΔΕΜ, του νεοσύστατου Οργανισμού Συλλογικής Διαχείρισης Πνευματικών Δικαιωμάτων Μουσικών Έργων;

Μα το πολιτιστικό κεφάλαιο της Ελλάδας είναι το πιο πολύτιμο αναπτυξιακό κεφάλαιο που διαθέτει η χώρα και πηγή τεράστιου ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος που δυστυχώς δεν το έχουμε εκμεταλλευθεί όπως θα έπρεπε. Τόσο η μοναδική πολιτιστική μας κληρονομιά όσο και η σύγχρονη πολιτιστική δημιουργία, με παγκόσμια αναγνωρισιμότητα, αποτελούν πηγές πλούτου για τη χώρα μας ενώ η ανάδειξη και προβολή τους βασικές συνιστώσες μιας σύγχρονης και βιώσιμης αναπτυξιακής στρατηγικής στο πλαίσιο της Agenda 2030. Μην ξεχνάτε ότι στην Εθνική Τράπεζα υλοποιήσαμε το πρόγραμμα Act4Greece όπου η στήριξη της πολιτιστικής επιχειρηματικότητας αποτελεί βασική συνιστώσα του προγράμματος.

Σε ποιον βαθμό θεωρείτε υπεύθυνους για τη διαμόρφωσή σας τους γονείς σας, δύο κορυφές στη ιστορία του ελληνικού θεάτρου, την ηθοποιό Αλέκα Κατσέλη και τον σκηνοθέτη Πέλο Κατσέλη, και αργότερα τον σύζυγό σας Γεράσιμο Αρσένη;

Θεωρώ τον εαυτό μου αφάνταστα τυχερό που μεγάλωσα σ' ένα πνευματικό περιβάλλον από γονείς που άφησαν ανεξίτηλο αποτύπωμα στα πολιτιστικά δρώμενα της χώρας μας αλλά πάνω απ' όλα υπήρξαν αξιακά πρότυπα που αποτέλεσαν πυξίδα σ' όλη τη μετέπειτα ζωή μου. Όσο για τον Γεράσιμο, υπήρξε όχι μόνο ανεκτίμητος σύντροφος ζωής για 30 χρόνια, αλλά στυλοβάτης, καθοδηγητής και εμπνευστής.

